

İnsanlık Güneşi
VAKFI

Bilgelik Güneşi
DERNEĞİ

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Anadolu sadece bir toprak parçasının, coğrafi bir bölgenin, bir kültürün adı değildir; tüm bunlardan daha fazlasını ifade eder. Anadolu denildiğinde siyasi ya da ulusal bir coğrafyadan değil, daha çok 'kültürel' bir coğrafyadan ^(a) söz etmek uygun olur. Anadolu kültür coğrafyası, genel anlamıyla "Küçük Asya" da denilen kara parçası olmakla birlikte, Balkanların, Kafkasya'nın, Ortadoğu'nun bir kısmını da içinde barındırdığı söylenebilir. Bu alan, binlerce yıldır, onlarca uygarlığın kurulduğu, yerleştiği, geçtiği, göçtüğü; pek çok kültürün, inancın, felsefe ekolünün yeşerdiği, hayat bulduğu, etkilediği, etkilendiği, karşılaştığı ve kaynaştığı bir coğrafyadır. Bu nedenle kabul görmüş standartlara, tanımlara, tariflere, kategorilere uymayan kendine özgü bir alışım, bir aşure, bir bütünlüktür Anadolu. Nitekim hayatı boyunca Anadolu'yu araştırmaya, anlamaya, anlatmaya gönül vermiş Anadolu sevdalısı ve uzmanı Halikarnas Balıkcısı bile "Dünyada düzenli bir anlatışa hiç gelmeyen bir yer varsa o da Anadolu'dur. ... Anadolu'nun çeşitli ekonomik, toplumsal ve filozofik kargaşalığının içinden çıkabilene aşk olsun..." ⁽¹⁾ itirafını dile getirmiştir.

ANADOLU UYGARLIĞI / KÜLTÜRÜ

"İ.Ö. 3 bininci yılların sonundan başlayarak, hala göç alan veya göç yolu olan" ⁽²⁾ Anadolu'da kültürler de üzerinde varlık bulmuş uygarlıklar gibi katman katmandır. Yolu Anadolu'ya düşen ya da Anadolu'dan geçen her topluluk, her uygarlık kendi kültürünü de getirmiştir. Anadolu kültürünün çok yönlülüğünü, çok boyutluluğunu ve derinliğini sağlayan olgu da işte bu karşılaşma ve kaynaşmalardır. Bugün bile Anadolu halkının gündelik yaşamında, düşünce ve inançlarında, giyim kuşamında, üretim biçiminde neredeyse Anadolu'nun tüm uygarlıklarının mirasını, etkisini görmek mümkündür.

Pek çok sosyolog ve teorisyen, kültürü, "bir milletin maddi ve manevi değerlerinin toplamı; sanat ve fikir eserlerinin bütünü, ortak duyuş biçimleri ve tarih boyunca birlikte gelmiş değer yargıları" ⁽⁵⁾ olarak tanımlar. Kültürün genel kabul görmüş bu geniş tanımı bile Anadolu söz konusu olduğunda eksik kalmaktadır. Çünkü Anadolu bir değil pek çok milleti ve onların kültürlerini içinde barındırmıştır. Anadolu tarihinin hiçbir döneminde türdeş (homojen) ve durağan bir toplum ve dolayısıyla kültür yapısına sahip olmamıştır. Anadolu'da kültürler "yan yana" veya ardışık değil, "iç içe" barış içinde yaşamıştır ve hala yaşamaktadır. Tıpkı inançlar gibi.

Her kültür, eşit düzeyde olmasa da etkileme ve etkilenme özelliği taşır. Anadolu da coğrafi konumu ve sosyal yapısı nedeniyle kültürel etkileşimlere hep açık olmuştur. Anadolu'da sonradan gelen – ve giden – kültürler tamamıyla yok olmaz, Anadolu'nun "bütün" ve "ana" kültürüne renklerini verir, zenginleştirir. "Her bütün kültür içerisinde bulunan parça ya da alt kültürlerden oluşur; alt-kültürler arasında gerçekleşen sürekli etkileşimle ve güncel koşullara göre biçimlenir... Temel kültür ile onun içerdği alt kültürlerin karşılıklı etkileşim içinde kendilerini yeniden tasarımaları ve uyumlulaşmaları, barışçıl ve insancıl birliktelik için belirleyici önemdedir." ⁽⁶⁾

Anadolu kültürü zaman zaman baskın ideolojilerin, inançların, felsefi, sosyal veya siyasal akımların etkisini çok yakından yaşamıştır. Özellikle Anadolu'nun bütünsel kültürünü, birlikte yaşamaya dayalı kendine has tarihini, dönemlerini kavrayamayan, yakından tanımayan ya da tanımak istemeyen

(a) Burada kullanılan "coğrafya" kelimesi, coğrafya biliminde kullanılan "mekân" kavramı yerine kullanılmıştır. **Mekân**, içinde yaşayanlar tarafından algılanan ve değerlendirilen üç boyutlu alandır. **Mekân** sadece fiziksel bir doğayı ifade etmez. Mekân aynı zamanda, psikolojik, sosyal, ekonomik, siyasi boyutlar ile güç ve alandaki değerler ile ilişki bir kavramdır. Mekânın bir kimliği vardır ve mekân o alandaki değer ve güç ile ilişkilidir.

İnsanlık Güneşi
Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
Derneği

kültürler her zaman doğru sonuçlar ortaya çıkarmayan kategorileştirme denemeleri yapmıştır. Siyasi ve biraz da keyfi olarak, yapay ve zorlama bir Doğu-Batı ikilemine maruz bırakılmıştır. Oysa *“halkı, tarihi ve uygarlığıyla bölünmez bir bütündür Anadolu”* (7).

Anadolu kültürü neredeyse her dönemde kabul edici, kapsayıcı ve bağdaştırıcı olmuştur. Yan yana gelemeyeceği düşünülen inançları, ideolojileri, renkleri, hayatları, geçmişle geleceği, akılla gönlü birbirine bağlar, bağdaştırır. Bu özelliği elbette dönemler içinde farklı politik veya kültürel kimlikler edinmesine neden olmuştur. Ancak Anadolu, ustaca, kendi bünyesine uygun olacak biçimde ve doğal seyri içinde bu kimliklerin sentezini yapabilmeyi başarmıştır. Üstelik bunu da büyük bir tevazu ve zarafetle yapagelmıştır. *“Küçük Asya”* karşılaşma ve kaynaşma yeridir. *“...Anadolu halkı ya da halkları tarih boyunca birçok kez politik ve kültürel kimlik değiştirmiştir. Hitit olmuştur, Frig olmuştur. Helen, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve nihayet Türk olmuştur. Dilini değiştirmiştir; Hititçe, Helence, Latince, Osmanlıca ve Türkçe konuşup yazmıştır. Aynı şekilde dinini değiştirmiştir. Pagan, Hristiyan, Müslüman olmuştur. Değişen bu birçok unsur yanı sıra, hiç değişmeyen tek şey halkın bizzat kendisidir ve onun geleneksel eğilimleridir. Devletler, iktidarlar, hükümdarlar, peygamberler gelip geçmiş, halk onlara ya sadece boyun eğmiş ya da ayak uydurmuştur.”* (10). Anadolu kültürü kapsayarak, kümülatif, birbirine eklenerek, birbirinin içinde eriyerek büyümüş ve gelişmiştir. Elbette her toplumda farklı ağırlık ve ölçülerde insanlığın tüm halleri gözlenebilir, ancak süreç içinde her toplumun kendine özgü bir ‘karakteri’ ortaya çıkar ve olgunlaşır. Toplumlar zaman içinde kimlik değiştirebilir fakat karakter özellikleri süreklilik arz eder. *“Marek’in Suriyeli Lucian’a dayanarak aktardığına göre, Küçük Asyalılar “kardeşçe bir dayanışma içinde yaşamaktadırlar; ancak biraz saftırlar. Hem maddi zenginlikleri önemsememelerinde, onları dolandırmak isteyen sahtekârları çeken- ‘ortak yaşamlarında’-, hem de ebediyen yaşayacaklarını düşünmelerinde, ölümü küçümsemelerinde ve kendi istekleriyle takibatçılara teslim olmalarında” kendini gösteren “mucizevi bilgeliğin” yandaşıdır. Bu yaşam ortamında “cömertlik, açıklık ve konukseverlik” başat olmuştur. “Muhtaçlara, defin işleri yapılmış, öğretmenlere, dullara, öksüzlere, yaşlılara, hastalara, tutuklulara ve kölelere” yardım edilmiştir. Marek’in yukarıda sıraladığı Antik dönem Anadolu insanının birçok öz- yapısal özellikleri, bugünün Anadoluluları için geçerli değil midir?”* (11).

“Anadolu tarihi, aslında bir uygarlıklar öyküsü ve -Anadolu’nun ilk siyasal birliğini gerçekleştiren-Hititlerden günümüze dek bir ‘bütünleşme’ çabasıdır.” (12). *“Bu topraklarda yüzlerce yıldır birlikte yaşayan ve birlikte yaşamının yöntemini kendi sezgisi ve sağduyusu ile bulmuş olan Anadolu insanların geleceğe dönük bir sosyal bütünleşmenin tüm sosyolojik ve potansiyel unsurları fazlasıyla bulunmaktadır.”* (13). *“Sosyolojik açıdan bütünleşme, bir toplumu oluşturan unsurlar arasındaki uyum ve ahenkli işleyiş anlatılmaya çalışılmaktadır. Başka bir deyişle bütünleşme kavramı, toplumu meydana getiren bireyler, gruplar, kurumlar ve kuruluşlar arasındaki ahenkli bütünlük, işlevsel birliktelik ya da uyumlu işleyiş olgusunun karşılığı olarak kullanılmaktadır.”* (14). Nihayetinde Cumhuriyet, Anadolu’nun kültürel, etnik ve siyasi birliğini doğasına uygun olarak, kurucusunun sözüyle; “ilelebet” sağlamıştır. Cumhuriyet Anadolu’nun bütünleşme olgunluğunun, bilgeliğinin kültürel tescili olmuştur. Sosyal uyum konusunda sorunlar olduğu ileri sürülmesine karşın, iddia edildiği kadar kronik, çaresiz bir sorun yoktur. Son yıllarda yapılan araştırmalarda bunun *“ağırlıklı olarak siyasi alanda, siyasi aktörler ve siyasi liderler arasında yaşandığının, aynı derecede toplumsal hayata yansımadığını”* (15) gösteren ve toplum üyelerinin büyük bir çoğunluğunun *“aidiyet hissinin çok yüksek”* (15) olduğu sonuçları ortaya çıkmıştır. Ancak kuşak anlayış farkları, kültürlerin etkileşimi ve dünyanın olağan değişim süreci devam ettiği sürece sosyal uyumda “sorun” olduğunu ifade eden baskı da devam edecektir. Ayrıca bu durum bir

İnsanlık Güneşi
Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
Derneği

toplum için sağlıklıdır da ^(b). Anadolu bu durumdan kendi değişimi, gelişimi için olumlu bir stres olarak yararlanmayı tarihi boyunca hep başarmıştır ve dengesini sağlamıştır. Yine de *“Anadolu kültürü, çoğul(cu)luk, eşitlik, özgürlük ve tolerans gibi değerler bakımından zengin bir birikime sahip olmasına karşın, Türkiye toplumunun ve güncel siyasi kurumlarının söz konusu birikimden yeterince yararlandıklarını ve soruna çözüm bulduklarını söylemek zor.”* ⁽¹⁶⁾.

Anadolu'ya inanç, ideoloji, kültür, siyasi vb. eğilimler çerçevesinden bakıldığında her bir yaklaşıma pek çok argüman sağlanabilir. Elbette her biri gerçeğin bir parçasını taşır. Ancak “parçalı” tüm bakış açıları gibi eksiklik taşıyacak, hiçbir parça gerçeğin tamamını yansıtmayacaktır. Anadolu herhangi bir dönemle, inançla, kültürle, medeniyetle tanımlanamayacak, sınırlandırılmayacak kadar çeşitliliği içeren bir bütündür. *“Anadolu uygarlığı bir ulusun değil, bir toprağın uygarlığıdır. O toprak sayısız insanların karışıp kaynaştığı, ayrılıklardan yeni bir bütünü oluşup biçimlendiği bir yaşama ortamıdır... Anadolu kavramı bir bileşimin dile gelmesidir, onda değişik kaynaklı topluluklar bütünlüğe, birliğe ulaşmış, birbirleri içine sinmiş, sindirilip özümsemiştir.”* ⁽¹⁷⁾.

Tüm toplumlar yaşadıkları deneyimleri, geliştirdikleri kültür ürünlerini sadece kendileri için deneyimlemez, üretmez, bunlar tüm insanlık içindir. Anadolu insanına, ama özellikle gerçek aydınlarına ve siyasi aktörlerine düşen, bu bütünlüğün farkına varıp, dikkate alarak çözüm ve yaklaşım geliştirmeleridir. Gerçek aydınların ve siyasi aktörlerin görevi, bunca deneyim, bilinç ve bilgelik birikiminden yararlanarak, dünyaya ilham verebilecek ‘örnek toplum’ ve ‘örnek kurumları’ oluşturacak yolu açmaktır.

Bugün tüm dünyanın karmaşasından, kaosundan, sorunlarından, değişim baskısından insanlık ailesinin bir üyesi olarak Anadolu da kendi payına düşeni yaşamaktadır. *“Dünden bugüne toplumların kültürel hayatlarını derinden etkileyen teknolojik gelişmeler, sadece maddi kültür öğelerini değiştirmekle kalmamış, manevi kültürü de derinden etkilemiştir. Böylece toplumların sahip oldukları kültürel alışkanlıklar, tutum ve beklentiler de köklü biçimde değişmiştir. Dolayısıyla, eski çağlarda toplumları ve bireyleri harekete geçiren birtakım değerler, günümüz toplumları için anlamlarını yitirmiş, bu durum yeni bir anlayış ve değerler geliştirmeyi kaçınılmaz kılmıştır.”* ⁽¹⁸⁾.

Onca farklılığa, çeşitliliğe karşın, kültürlerin ortak evrensel değerleri vardır. *“Kültürlerini yaşatmak isteyen toplumların sergileyecekleri en rasyonel tutum, tarihin derinliklerinden miras aldıkları kültürlerinin zenginliklerini ortaya koyup, yaşatmak, evrensel boyutta insanlığa faydalı olabilecek kültürel değerlerini toplum tabanına yaymak ve dünyaya tanıtmak olacaktır. ... öteki kültürlerin evrensel kabul görmeyi hak eden, insanlık yararına olacak değerlerini alarak bunlarla kendi kültürünü zenginleştirmekte bir sakınca olmayacağı söylenebilir.”* ⁽¹⁹⁾. Anadolu bu evrensel değerlerin gelişmesinde, yeni anlamlarının ortaya çıkmasında ve yereli evrensele bağlayabilme potansiyeli ile önemli katkılar sunabilecek deneyime ve olgunluğa sahiptir.

^(b) Her toplumsal yapı birbirinden farklı iki tür baskı altındadır. Biri ‘normlar ve toplumsal kontrol’ diğeri ise ‘Bireysel farklılıklar ve beklentiler’. Birinci baskının amacı değişim taleplerine karşı çıkarak toplumsal yapının mevcut halinin devamını, ikincisinin amacı ise, bireysel istekler ve beklentiler doğrultusunda yapının değişimini sağlamaktır. Bu taleplerden birincinin tek başına etkili olması toplumsal yapının canlılığını yitirmesine, adeta donmasına, ikincisinin etkili olması durumunda ise toplum hayatını anlamlı kılan sosyal bağların kaybolmasına neden olacaktır. (M. Yazıcı, Değerler ve Toplumsal yapıda Değerlerin yeri, Fırat Üni. Sos. Bil. Dergisi, 2014, C. 24, Sayı: 1, S.220)

İnsanlık Güneşi
Vakfı

Bilgelik Güneşi
Derneği

ANADOLU'DA DEĞERLER

Anadolu bir değerler çınarıdır. Bazı değerler Anadolu'yu Anadolu yapmış; Anadolu da bazı değerlerin anlam ve hayat bulmasını sağlamıştır. *“Toplum kültürü, kültür de değer olarak adlandırılan çeşitli soyut ölçütler üretir.”* ⁽²⁰⁾. Bu anlamda *“değerler sosyal eylemin ve düşüncenin hedefi veya nesnesi değildir. Değerler aranan şeylerin kendisi değil, fakat aranan şeyleri önemli kılar. Kişiler değerleri, hedef ve nesnelerin yolunu işaret eden normlar ve ölçütler olarak kullanır.”* ⁽²¹⁾.

Farklı disiplinler pek çok değer tanımlama yapmaya çalışmışlardır. *“Değerlerin sosyolojik yönünü vurgulayan tanımda, “değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlar” şeklinde tanımlanmaktadır.* (Kızılçelik, Ejder, 1992; s. 372). *Başka bir tanıma göre ise değerler, “bir kişinin veya sosyal grubun kabul ettiği standartlar, inançlar ya da moral ilkelerdir.”* (Collins, 1991; 1694)” ⁽²²⁾.

Toplumsal değerler farklı disiplinler tarafından pek çok sınıflandırmaya tabi tutulmuşlardır. Bu sınıflamalardan biri sosyal bilimcilerin yaptığı ‘modern’ – ‘geleneksel’ değerler sınıflamasıdır. Modernizm ve sonrası, doğası gereği kendinden önceki dönem değerlerini, özellikle ‘geleneksel değerler’ olarak sınıflandırdığı değerleri reddetme, yok sayma eğiliminde olmuştur. Hatta bu reddediş sadece ‘geleneksel’ değerlerle sınırlı kalmamış, ‘insani’, insana ‘insan olma’ niteliği kazandıran değerleri de göz ardı etme ya da anlamlarını sığlaştırıp, içinin boşalması durumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Oysa bir toplumda, olağanüstü şartlar dışında değerlerin değişimi ve ritmi yavaş ilerler ve sahip olduğu değerlerin yeni anlamlarının ortaya çıkıp toplum hayatında norm, kurum haline gelmesi zaman gerektirir. *“Toplumsal yapılar, üyelerinin davranışlarını ve ilişkilerini düzenleyen belli değerler ve normlar etrafında bütünleşmektedir. Bu değerlerin ve normların etkisi zamanla zayıflar; bununla birlikte, bir taraftan mevcut değer ve normların yeni yorumları, diğer taraftan, yeni değerlerin ve normların benimsenmeye başlandığını gösteren işaretler ortaya çıkar. Bu süreçte, eski değerlerin ve normların etkilerinin zayıfladığı, fakat tamamen kaybolmadığı, yeni değerlerin ise henüz tam olarak benimsenmediği, “gri” bir dönem meydana gelir. Toplumsal çözülmenin, buna bağlı olarak çelişkilerin ve çatışmaların arttığı bu “gri” dönem, toplumların hayatında uzun bir süre devam etmez. Zamanla, eski değerlerin yeniden yorumlanması ile yeni değerlerin ve normların benimsenmesi etrafında oluşan yeni bir toplumsal bütünleşme anlayışı ortaya çıkar.”* ⁽²³⁾. Yaşamı değerler üzerine kurulu insan ve toplumlar dayandıkları değerleri doğal seyrinde, sürecinde dönüştürüp geliştiremediğinde, bildiği değerlere daha fazla sarılma eğiliminde olacaktır. Hele de bir değeri inanç alanına dâhil edip ‘kutsallık’ atfetmişse artık o insan ya da toplum değişimi daha zorlayıcı şartlarda başarmak durumunda kalabilecektir.

Anadolu, kargaşa, kaos, acı demek olan bu tür değer karşılaşmaları ve çatışmalarıyla baş etme konusunda hatırı sayılır deneyimlere sahiptir. Elbette tüm uygarlıkların, toplulukların, kültürlerin ve bunların değerlerinin karşılaşması, buluşması, kaynaşması her zaman barış, uyum ve anlayış içinde olmamıştır. Anadolu'da da bütün karşılaşmalar, buluşmalar gerilim yaratmış, kimi zaman da travmatik olmuştur. Anadolu bu travmaların üstesinden uzun yıllar içinde damıttığı, geliştirdiği, sarıldığı, canlı değerler ve kendi içinden çıkardığı bilgiler sayesinde gelebilmiştir ve gelmektedir. Bu nedenle bazı değerlerin yaşayan, tutunulan değerler olması, hayat bulması, işlevsel olması yaşamsal bir öneme sahiptir Anadolu için. Sosyal bilimler değerleri kategorize etmeye, ölçülebilir kılmaya, sınıflamaya ya da önem sırasına koymaya çalışsa da bazı değerler kategorize edilemez, edilmemelidir de. Bu değerler tüm

İnsanlık Güneşi
Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
Derneği

zamanlara ait, hatta zamanlar üstüdür. Bu değerlerin bütünleştiricilik, yol göstericilik, bağlayıcılık etkisi azalsa da önemini, gücünü kaybetmez. İnsana, insanın özgün doğasına ait değerlerdir. Bu değerler, bir kültürle, dönemle, inançla, felsefeyle, bölgeyle ya da ideolojiyle sınırlandırılmayacak, genellikle soyut (manevi) değerlerdir. Farklı toplumlarda, kültürlerde başka türlü anlama, yorumlama, önemseme farkları olabilir ancak bu değerlerin özüne zarar vermez, anlamını zenginleştirir.

Değerler bir toplumda 'harç' görevini yerine getirir. Sosyal (özellikle somut olmayan, manevi) değerler toplumların çözülme, bunalım ya da travma dönemlerinde önem kazanır, ortaya çıkar, işlev gösterir. "Soyut olan değerler, kişi ve toplum hayatında sırayla, yargılar, normlar, kurumlar ve eylemler olarak dışlaşır" (24) somutlaşır. Tüm bunların yanına toplumun zor zamanlarında ortaya çıkan sanatı, ozanların, bilgelerin dile getirdiği sözü, 'kelam'ı da eklemek gerekir. "Bir toplumda genellikle bazı değerler 'temel' değerler haline gelerek onu şekillendirir ya da ona özgün bir karakter kazandırır. Temel değerler kalıcılık ve paylaşılma eğilimindedir ve bu nedenle topluma istikrar ve bütünleşme sağlar." (25). Bu anlamda Anadolu sosyal bütünleşmesini, çeşitlilik ve farklılıklarının uyum içinde var olmasını, birlikte yaşamı kolaylaştırmayı ve mümkün hale getirmeyi *sevgi, sabır, hoşgörü, barış, uyum, şefkat, merhamet, esneklik, eşitlik, özgürlük ve bağımsızlık* (c) gibi, yaşayan, temel değerler üzerinden sağlamıştır ve sağlamaktadır. Gelen de, kalan da hayatlarını ve birlikte yaşamı kolaylaştırmak için bu değerleri sahiplenmiştir. Anadolu'nun özgün, siyasi ve tarihi koşulları zaman zaman bazı değerlerin öne çıkmasına, bazı değerlerin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Ancak ne kadar etkisini kaybetmiş gibi görünse de bu temel değerler doğal haliyle Anadolu'nun kültür genlerinde, derininde bir yerlerde hep canlıdır. İhtiyaç duyduğunda, zorlandığında her zaman tekrar hayatın içine almayı başarabilmiştir. Belki de Anadolu bu nedenle geçmişin ağırlığını taşımaz. İnsanın 'kusurlu' yönleri değil, kusur'un ötesindeki varlığı görülmeye çalışılır. Bunu başarmasını sağlayan 'bağışlayıcılık, hoşgörü, sabır, saygı ve sevgi' değerleridir. Bu değerler Anadolu'da hayatı kolaylaştırır, zor günlerinde ayakta tutar ve tutmaya devam eder.

Anadolu'yu anlamak için önce insanına bakmak gerekir (d). "Anadolu'da uygarlıktan insana değil, insandan uygarlığa gidilebilir. Uygarlığı anlamanın yolu insandan geçer Anadolu'da." (26). Ama özellikle Anadolu kadınına bakmak gerekir. Anadolu'nun tüm cefasını çeken, üreten, bir evi, bir ülkeyi "yuva" yapma ve olağanüstü 'derleyip toparlama' yetenekleriyle sabrın, özverinin canlı örnekleri, 'görünmez' kahramanlardır. Onlar Anadolu'nun sezgisi, sağduyusu, vicdanıdır. Bu anlamıyla Anadolu'nun 'bağışıklık sistemidir'. Anadolu'nun ozanlarından, bilgilerinden önce gerçek değer aktarıcısı, değerleri hayatta tutan Anadolu kadınıdır. Anadolu büyük oranda onların sayesinde mayasını, barışını ve umudunu korur ve hala dünyaya umut olma potansiyelini taşır. Anadolu'nun "Ana" olması, şefkati, merhameti, uyum ve esnekliği neredeyse tümüyle onların eseridir. Belki de bu nedenle Anadolu tarihinin her döneminde hep mazlumun yanında yer almıştır. Kendi ülkelerindeki zulümden kaçan- Roma zulmünden kaçan Meryem ana dâhil- pek çok kişi, yüz yıllardır ve hâla Anadolu'nun merhametine, şefkatine sığınmış ve sığınmaktadırlar. Pek çok mazlum için umut, hayat mekânı ve yuva olmuştur Anadolu.

(c) Bu değerler Anadolu Evrensel Yüzü Projesi ürünlerinden olan 'Anadolu'nun Bağ Oluşturan ve Birleştiren Değerleri' çalışmasıdır.

(d) ...

Sen bizim köyleri görmedin ki hiç,
Yolları toz, çamur, evleri kerpiç.
O kirlili kabukta, o en temiz iç;
Hele bir yakından bakılsın da gör.

Anlamaz, bilmezsin sen bizim halkı,
Sevgiyi bulasın, yakına gel ki...
Kalıplar gerçeği göstermez belki
Gönül perdeleri sökülsün de gör. (Abdürrahim Karakoç, Anadolu Sevgisi)

İnsanlık Güneşi
VAKFI

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
DERNEĞİ

Bazı dönemlerinde azalmış gibi görünse de Anadolu'da umut bitmez. En fazla tohum halinde durur, zamanı geldiğinde yeniden uyanıp yeşerir^(e). Bu nedenle Anadolu'nun gerçeğini görmek isteyenler önce insanına bakmalı ve görmelidir. Ön yargısız, sabırlı, hoşgörülü, arı- duru bir akıl ve kalple, bütünden bakarak. Her 'gerçeğe' ulaşmak isteyen gibi. Anadolu o zaman anlaşılabilir, hazinelerini cömertçe sunacaktır.

Anadolu'nun bilinen tüm tarihine bakıldığında, bir şeyler için yoğurulduğunu, bazı görevleri ya da sorumlulukları yerine getirmek için olgunlaştırıldığını, "mayalandığını" söylemek yanlış olmaz. "Maya, mayalanma neticesinde oluşan şeye 'birlik' kazandırır... Anadolu mayasının esası 'dönüşmektir'. Aksi takdirde mayadan söz edilemez. Özgürlük ancak dönüşerek bulunur." (27). "Anadolu mayasında 'ferdi özgürlük'ün esası "gönül"dür... birey "gönlünü" bilerek özgür olur." (28). Bu mayadan beslenen, Anadolu halkının ruhundan ilham alan ve Anadolu'nun dönüşümünün büyük katalizörü Cumhuriyetin kurucusu da büyük bir güvenle, sanki Anadolu'yu özetler gibi ve Anadolu adına "karakterinin özgürlük ve bağımsızlık" olduğunu tüm dünyaya ilan eder. 'Coğrafya kaderdir' sözünün 'coğrafya sorumluluktur'a çevrilebileceğinin en başarılı örneğini ortaya çıkarır ve Anadolu tarihinde ilk kez tarihsel anlamda 'kendisi olmayı' hak eden halka egemenliğini teslim eder. Gönül zengini Anadolu bilgeliğinin 'aklını da' güçlendirerek, fiilen uygulanabilir bir 'aksiyoner' bilgeliğin ortamını sağlamıştır.

ANADOLU'NUN BAĞ OLUŞTURAN VE BİRLEŞTİREN DEĞERLERİ

Burada sözünü ettiğimiz değerler veya erdemler birbirinde ayrılmış gibi görünebilir oysa aslında hepsi bir bütündür ve aynı kaynaktan beslenir. Yaşamın içinde zaman zaman farklı ağırlık veya ölçülerde görünüyor olsalar da aslında bütünün bir ifade biçimi gibi algılamak gerekir. Bu değerlerin bütünü bir elmasa benzetiyor olsaydık her bir değer elmasın birer fasetini temsil ediyor olurdu. Dolayısıyla değerleri okurken veya deneyimlerken birbirinden ayrılmış gibi değil bilakis bütünün birer ifadesi (faseti) olarak düşünmek ve algılamak yararlı olacaktır.

1. KABUL, UYUM ve ESNEKLİK:

Anadolu binlerce yıldır kültürlerin, uygarlıkların ve insanların karşılaşma, buluşma, kaynaşma alanıdır. Bu karşılaşmalar, buluşmalar birlikte yaşamayı mümkün kılmış, fiziksel biraradalıklar bireysel ve toplumsal olanı da kapsayarak birleşik düşünce, duygu, varlık ve yaşam alanları açmıştır. Tüm ilişkilerde ilişkinin devamını ve ortak hayatı yaşanabilir kılan, paylaşılan, bireylerce üzerinde uzlaşmış değerler vardır. İşte Anadolu'da birlikte yaşama kültürünün elzem değerleri, biri olmadığında diğerlerinin olamayacağı 'kabul, uyum ve esneklik' değerler üçlemesidir. Esneklik kabulü, kabul, uyumu besler ve pekiştirir. Anadolu, bu değerleri (ve niteliklerini) kazanabilmek için çok uzun dönemler zorlu sosyal ve siyasal olaylarla sınanmış, yoğurulmuş, mayalanmıştır.

Anadolu bir "bütünleşme" deneyiminin adıyla, öncelikle tutunacağı değerlerin 'kabul, uyum ve esneklik' olması gerektiğinin her zaman farkında olmuştur. Farklılıkların, çeşitliliklerin bir çatışma nedeni değil, bir zenginlik, bir olanaklar alanı, bir barış sofrası olarak algılanması ve yaşanması için olmazsa olmaz olan bu 'harç' değerler, yaşamdaki her tür değişim, gelişim baskısına dayanabilme, üstesinden gelebilme gücü sağlar. Anadolu'nun öğrenmesinde, ilerlemesinde ve sorunlarının çözümünde bu değerler yol göstermiş, yol açmıştır. Anadolu bu değerleri ne zaman göz ardı etse her

(e) "Sen bakma havanın durgunluğuna, derya dediğin uyur uyur uyanır" (Nazım Hikmet, Şeyh Bedrettin Destanı)

İnsanlık Güneşi
Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
Derneği

zaman kırılmıştır. Bu değerler gündelik ve müşterek hayatın gereklerini, olurlarını, olmazlarını anlamayı sağlar. Uzlaşmanın, barışın, birliğin temel enerjisi ve harcıdır.

Anadolu'da değerler kavramsal değil, eylemsel ve deneyimseldir. Zihinsel olarak öğrenilmez, kalpten, 'bizatihi' bilinir. Çünkü uzun ve zorlu yaşam deneyimlerinden damıtılmış, içselleştirilmiş ve kuşaklar boyunca aktarılmıştır. Anadolu'da hangi 'değere' tutunursanız diğer tamamlayıcı, güçlendirici değerler de beraberinde yol arkadaşlığı yapmaya başlar. Kabul, uyum, esneklik; saygıyı, hoşgörüyü, sabır ve tevazu değerlerini de yanına çeker. Anadolu'nun kendisi gibi değerleri de bütündür, bir bütün olarak hareket eder.

Anadolu kabul edicidir, uyumlu ve esnektir. Bunu bazen susarak, onaylayarak, bazen davet ederek, bazen dönüştürerek gerçekleştirir. Olanı kabul etmekle kendi dönüşüm sürecini işletir, olması gerekeni davet etmekle dönüşümünün sonuçlarının sorumluluğunu alma olgunluğuna ulaştığını gösterir. Ancak Anadolu'nun kabulü her zaman 'kayıtsız, koşulsuz' değildir. Özellikle 'temel' yaşam değerleri olan 'özgürlük ve bağımsızlık', 'insan sevgisi' değerleri ve 'bütünlük' anlayışıyla uyumlu olmayan yaklaşımlara, inançlara, düşünce ve niyetlere karşı temkinlidir. Kabul etmekte zorlandığı durumları, inançları, düşünceleri dışlamaz; ya kendi bünyesine uygun bir yapıya büründürüp dönüştürerek ya da gelenin dönüşmesine olanak sağlayacak alanları açacak sabrı ve hoşgörüyü göstererek kabul edilebilir hale getirir.

Anadolu'nun sabrı geniş, tahammül gücü yüksektir. Anadolu için 'tahammül' katlanmak demek değildir. Tahammül; gelenin bilincinin yükselmesi, uyum sağlayabilmesi ve başarabilmesi adına alan açmak için gösterdiği olgunluğun adıdır. 'Biz' ve 'bir' olma sürecine katkı sağlamak olarak düşünülebilir. Bu bazen, düzeyini ve bilincini düşürmeden beklemek olabilir, bazen akışa destek ve kolaylaştırmak adına müdahale olabilir. Bu 'ana' olmanın gereğidir. Bu durum 'şefkat, merhamet' değerini canlı tutar.

Kabul etmek demek önce düşünsel ve duygusal anlamda sorumluluğunu aldığı değerleri geliştirecek, besleyecek, canlı tutacak ne varsa 'içeri buyur' etmektir. Elbette asıl erdem bazen 'olmazları', farklılığı, yeniliği, 'insanı' her haliyle kabul edebilmektir. Bunları kabul edebilmek hem yeni ve farklıya yer açma cesaretini, hem de gönül genişliğini, zenginliğini ve gönül arılığını gerektirir. Anadolu'nun genel öz yapısal karakterini biçimlendiren özellikleridir bunlar. Bu özelliği sayesinde pek çok uygarlığın, kültürün, gerçekliğin bu coğrafyada serpilip gelişmesine imkân ve fırsat sağlamıştır. Anadolu gelenlerin bilgi ve deneyimlerinden yararlanır, kendi bilgi ve deneyimlerini aktarabilmek için fırsat ve olanak sunar. **Bu Anadolu'nun bilincini yükseltip 'özünü' zenginleştirdiği gibi, birleşme, 'bütünleşme' niyet ve iradesinin, insanlığa olan sorumluluğunun göstergesidir.**

Anadolu insanlığa ortak alan oluşturabilmiş insanlık sentezi ve hazinesidir. Sahip olduğu kabiliyet ve deneyimler sayesinde çoğu zaman insanlığa örnek olmuştur. İnsanlığın özlemi olan 'insanlık modeli' asırlardan bu yana Anadolu'da mevcuttur ve şartlar olgunlaştığında yeniden örnek olmaya hazırdır.

2. HOŞGÖRÜ, SAYGI ve SABIR:

Anadolu kültüründe **hoşgörü** görmezlikten gelme, göz yumma, katlanma anlamlarında kullanılmamaktadır. Hoşgörü 'tolerans' ile de aynı anlamda değildir. Hoşgörü, 'hoş görmek' ve **'olanı bütünü gözleriyle görmek'** anlamındadır. Toplumun her nüvesinde hoş gören ve hoş görülen, birbirine ayna olan insanı anlatır, hatırlatır. Kapsamlı, kucaklayan ve geniş hoşgürüsü sayesinde her yönden gelen

İnsanlık Güneşi
Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
Derneği

değişime ve farklılıklara uyum sağlamış ve bunları bünyesinde kaynaştırarak binlerce yıldır var olan kadim zenginliğine dönüştürmüştür ve bütünün hayrına katmıştır.

Anadolu'da **hoşgörü**, saygı ve sabrın zemin bulması, tarih boyunca değişik kültürlerin bir arada barış içinde yaşamayı başarmış olmasından kaynaklanmaktadır. Anadolu halkının dinsel, sosyal ve kültürel iç içe geçişi öylesine derin yaşanmıştır ki, farklılıkların bir arada olması ve yönetilebilmesi konusunda engin bir tecrübesi ve bundan doğan derin bir hoşgörü, saygı ve sabır ortamı doğmuştur. Nitekim bu topraklarda ve yakın coğrafyada çıkan ve yayılan tasavvuf felsefesi; saygı, hoşgörü ve ahenge dayanır, insanlar arasında ayırım gözetmez, çeşitliliği bir zenginlik kaynağı olarak görür ve değerlendirir.

Anadolu, kâh çeşitli inançları aynı mahallede birleştirerek; kâh ete kemiğe bürünüp Yunus olup görünerek; kâh "ekmeğini paylaşıp" göçle gelen nice millete kucak açarak bu engin hoşgörüsünü tarih boyunca örneklemiştir.

Anadolu kültüründe **sabır**; varlıkta ve yoklukta, alternatif bakış açlarına izin verip, çözümler üreterek, bütününü feraha ulaştırabilme amacıyla yaşanır. Sabır, sevgi ve hoşgörü ile birlikte, fedakârlık, şefkat ve sebatı da içinde barındırır.

Anadolu kültüründe **saygı**, farklılıklara gösterilen hoşgörüye eşlik eder ve sevgiyle bütünlenir. Anadolu insanı bütün bu çeşitlilikleri bünyesi içinde BİR'lemiş, hepsinden kendi aşuresine katıp çok kültürlülüğü ortak ve yaşanabilir bir kültür zenginliğine dönüştürebilmiştir.

Anadolu'da hoşgörü, saygı ve sabrın yaşama ve uygulama biçimi insanlığa; 'farklılığın bir zenginlik olduğunu' hatırlatır, 'bir ve bütün olabilmenin ve barış içinde yaşamamanın' müjdesini ve ilhamını verir.

3. TEVAZU:

Sözlükler **tevazuyu** "alçak gönüllük, yalınlık, gösterişsizlik, büyüklenmemek" olarak tanımlasa da bu erdemın Anadolu'daki yaşayan karşılığı daha fazlasını ifade eder. Anadolu'da tevazu; geçmişten günümüze yaşanan birçok deneyimin adeta imbikten süzülerek nasıl da ortak bir değere dönüşebildiğinin güzel bir ifadesidir. Anadolu'da tevazu; olgunluk ve ağır başlılık ile ortaya çıktığında kibir ve gururun panzehiridir. Her şeyden önce nefsinin aşağıya, yere alması, nefsinin onu yönetmesine olanak sağlamamasıdır. Nefsi alçaldıkça gönlünün yüceleceğini bilme bilgeliğidir. Kendi dâhil insanı, insanın değerini bilmesi, farkında olması ve bunu abartısız yaşamasıdır. Anadolu da tevazu; övgüye de yergiye de, varlığa da yokluğa da eşit mesafede olma erdemidir. Kendini bir, eşit, yerini, düzeyini bilmektir. Olduğu gibi olmaktır. Anadoluda tevazunun sembolü 'topraktır' ve bir Anadolu bilgesinin "tevazuda toprak gibi ol" sözü bu bu toprakların sözüdür. Anadolu'da tevazu tüm canlılarla birlikte değerli olduğunu bilmektir. Bu toprağın insanına; kendine, insana, doğaya, varoluşa saygıyı ve yerini her an hatırlatır.

Anadolu, doğal, sade ve tevazu sahibi olanı sevmiş, sözün özünü söylemiş, kibir ve gösterişten uzak durmuştur. Kadim tarihinden bugüne baktığımızda; bunların izlerini, Anadolu'nun yaşam tarzında, yeme içme kültüründe ve mimarisinde görmek mümkündür.

Anadolu halkı gerektiğinde olanla yetinmeyi bilir, eldeki imkânı en uygun şekilde kullanır, olanı hakkaniyetle paylaşır. Anadolu hem kendinin hem de başkalarının kıymeti bilinsin, eldeki avuçtaki yerli yerinde kullanılsın, zor zamanlar ve gelecek de hesaba katılsın ister. O nedenle de "har vurup harman savurmadan", yok etmeden, ölçüsünde faydalanmak vardır. Doğadaki ürünün bir kısmı bırakılır ki

İnsanlık Güneşi
Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
Derneği

gelecek yıl da ürün versin. Anadolu insanı sadece kendini değil, diğer canlıları da düşünür; bitkilerin köküne, özüne zarar vermeden, suyu kirletmeden, azı çoğaltarak çoğu da israf etmeden koruyup kollayarak yaşar. Her durum ve davranışta sadeliği seçmek, kendini öne çıkarmamak, bütünü ayırmamak, bütünden ayrılmamak ve bütünün hayrına davranmaktır.

Anadolu'nun dönüşmekte olan dünyaya mesajı; bütünün ayrılmaz ve değerli varlıkları olduğumuz bilinciyle, tevazu içinde birlikte yaşamak ve paylaşmaktır.

4. YARDIMLAŞMA, DAYANIŞMA ve PAYLAŞIM:

Yardımlaşma, dayanışma ve paylaşım, Anadolu'yu birlik ve bütünlük anlayışı etrafında toplayan en önemli değerlerdendir. Ortak değerlerde birleşmek ve birlikte hareket etmektir; aradaki bağı görünür olmasıdır.

Anadolu insanı, acısını, sevincini, mutluluğunu daima paylaşmış ve dayanışma içinde yaşamıştır. Anadolu, acıların paylaşarak azaldığı, sevinçlerin paylaşarak çoğaldığı, zorlukların ise dayanışma ve yardımlaşma ile aşılabileceğini bilen ve yaşayan bir toplumdur. Anadolu'daki yardımlaşma ve dayanışma ruhu kendini en çok; var olan işleri elbirliği içinde imeceyle, zor durumda olana maddi ve manevi destek vererek, misafirle aşını paylaşarak gösterir.

Yardımlaşma ve dayanışmanın bu topraklardaki özgün niteliği; koşulsuz, karşılıksız, samimiyetle ve gönül rızasıyla yapılmasıdır. Tıpkı doğanın kendi örüntüsü içinde her şeyin birbiriyle bütünleşik olması ve yaşaması gibi, Anadolu insanı da kendini sadece kendisiyle değil; ailesiyle, çevresiyle, yüzünü bile görmediği insanlarla bütünler. Bu anlayış; yaşadığı tüm zorluk ve acılarda dayanma gücünü arttıran, esnekliği sağlayan, sevgi bağı hissettiren ve güçlendiren, toplumun birlik ve beraberliğini besleyen en önemli damarlardan biri olarak binlerce yıl öncesinden günümüze kadar ulaşmıştır.

Anadoluda yaşamış medeniyetler; yardımlaşma, dayanışma ve paylaşım olmadan sürdürülebilir bir yaşam olamayacağını iyi idrak etmiş, her daim bu idraki diri tutmuş, değerlerini olgunlaştırarak sanatıyla, sazıyla, sözüyle, sohbetiyle ve davranışıyla sonraki nesillere aktarabilmiştir. Böylece Anadolu yeni bir dönüşümün eşiğinde olan insanlığa birlikte düşünmenin ve yaşamının ipuçlarını gösterir.

5. İNSANSEVERLİK ve KONUKSEVERLİK:

Anadolu insanı, binlerce yıl boyunca biriken deneyimiyle insanın insana dayanak olduğunu çok iyi anlamış, böylece insanseverlik bilinci gelişmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak konukseverlik anlayışını egemen kılmıştır. Anadolu'nun insan ve konukseverlik değeri tanışmanın, karşılıklı etkileşimin, geliştirici iletişimin, birliğe giden yol için tüm insanlığa uzattığı en somut elidir aslında.

Türk Dil Kurumu misafiri hem yolcu hem de yolculuk esnasında bir eve ya da konaklayacak bir yerde kalmaya gelen kimse olarak tanımlarken misafirperverliği, misafir ağırlamayı sevmek ya da konukseverlik olarak tanımlamaktadır. Köken itibarıyla Arapçadan Türkçeye geçen misafir kelimesi Arapçada 'seyahat eden, yolcu' demektir. Yabancı gözüyle Anadolu denince ilk akla gelen değer insanseverlik ve konukseverliktir.

Anadolu'da soframıza ve gönlümüze buyur ettiğimiz her konuk, 'bolluk, bereket ve uğurun işareti' ve 'Tanrı misafiri'dir. 'Misafir kısmetiyle gelir' anlayışı hâkimdir. 'Tanrı misafiri' hiçbir akrabalık ve tanıdıklık bağı olmaksızın çaldığınız her bir kapıdan içeri alınacağını, nezaket ve zarafetle her türlü

İnsanlık Güneşi
Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
Derneği

İhtiyacınızın karşılanacağını anlatan Anadolu'ya özgü bir deyimdir. Kim olursa olsun Anadolu, herkese bir Tanrı misafiri gözüyle bakmış, ayırım gözetmeksizin hoşgörü ve saygı göstermiştir. Bu anlayışın kökeninde; koşulsuz sevgiyi, şefkati, samimiyeti, halden anlamayı ve güleryüzlülüğü görmek mümkündür.

Anadolu'da her daim insan odaklı, koşulsuz sevgiye dayanan merhamet ve şefkat; yardımlaşma ve dayanışma ile birleşip konukseverlik olarak ete kemiğe bürünmüştür. Anadolu insanı özünün, mayasının gereği olarak insanı sever ve konuğunu adeta kutsar.

Yaşamak ve gelişmek için dünyanın en cömert alanlarından birinde yaşayan Anadolu insanı, bu topraklarda yaşamının karşılığını bazı zamanlar ödül, bazı zamanlar da acı olarak deneyimlemiştir. Benmerkezciliğin, yabancılaşmanın, kabuğuna çekilmenin yaygınlaştığı bir dünyada Anadolu misafirperverliğinin tüm koşullara rağmen halen varlığını sürdürüyor olması bu toprağın kadim bilgeliklerinden gelir. Anadolu, insanı insana bağlayan ve bu bağlarla her daim güçlenen insansever kültür birikimiyle, kimlik ve köken ayırımı yapmadan tarih boyunca her konuğuna sevgi ve şefkatle evsahipliği yapmış, çeşitli nedenlerle yolu bu coğrafyadan geçen herkeste bir iz bırakmış, herkesten bir izi mayasına katmıştır. Böylece her seferinde yenilenerek ve kabını genişleterek bir 'insanlık sentezi' oluşturmayı mümkün kılabilmektedir.

6. MERHAMET, ŞEFKAT ve SEVGİ:

Merhamet kavramı; esirgeyen ve bağışlayan anlamına gelen ve bu ikisinin de kökeni olan 'rahmet'e dayanır. Bu bağlamda sevgi ve şefkat de özünü merhametten alır.

Tüm değerlerin öz dokusuna işlemiş bir değer olan sevgi; Anadolu'da kendini merhamet ve şefkat olarak ifade eder. Anadolu, tüm koşullara rağmen bu değeri harç kılabilirdiği için farklılıkları bir arada tutmayı ve birlik ruhuyla hareket etmeyi başarmıştır. Anadolu merhameti ve şefkati bir duygudan çok bir bilinçtir. Anadolu, bu bilinciyle kalbini ve kucağını bağrındaki her bir can'a ve yolu buradan geçen herkese açmış, sevgiyle, anlayışla ve özenle sarmalamıştır.

Anadolu halkının gönül bağları güçlüdür, merhamet, şefkat ve sevgiyle insanı insana bağlar. Anadolu bu anlayışıyla; kusurları örter, birliği ve bütünlüğü güçlendirir, umuda ve barışa hizmet eder.

İnsan olma yolculuğunda 'sancılı bir rahimdir Anadolu'. Anadolu'nun değerler iklimi insanı hep canlı ve diri tutar. Bu yolculuktaki insana, ihtiyaç duyduğu deneyimleri sunar, farkındalık geliştirmesine ve idrake dönüştürmesine imkân sağlar. Bu yolculuk merhamet, şefkat ve sevgiyle kolaylaşır. Gelişim yolunda ilerleyen yolcu; kazandığı bu idrakleriyle maddi ve manevi kudret sahibi olur, kendini, çevresini ve Anadolu'nun değerler iklimini besler. Anadolu bu iklimiyle insanlığa 'rahmet' olur.

7. ADALET ve HAKKANİYET:

Adalet ve hakkaniyet günümüzde 'hukuk' kavramı içine sıkıştırılmış gibi görünse de yaşantımızda çok daha çeşitli değer ve anlam ifade eder. Neredeyse tüm evren, insan ve ilişkileri kapsayacak anlam derinliğine sahiptir. 'Adl' kökünden gelen 'adalet' kavramı sözlükte; 'insaf ve doğru olmak, doğru davranmak, zulmetmemek, eşit tutmak, her şeye hakkını vermek, düzeltmek, mutedil olmak, her şeyi yerli yerinde yapmak, denge, istikamet' anlamlarına gelir.

İnsanlık Güneşi
VAKFI

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
DERNEĞİ

Adalet özünde 'ahlaki' ve sübjektif bir kavramdır. Ahlak genel anlamıyla kişisel iyilik, doğruluk ve denge olarak görülürken, adalet toplumsal iyilik, doğruluk ve eşitlik dengesini ifade eder. Adalet, hakikate duyulan aşkın ifadesi, toplumun öz-sevgisinin dışavurumudur.

Hakkaniyet adaletin, adalet mülkün (devlet, düzen, ülke, sistem) temeli olarak kabul edile gelmiştir. Yasalar adalete, adalet hakkaniyete dayanır ya da dayanmalıdır. Hakkaniyet toplum vicdanını, adalet ise bu vicdanın tecellisi olarak görünen uygulamalar olduğu söylenebilir.

Anadolu'nun hakkaniyet ve adalete olan duyarlılığı yüksektir. Eşitliğe ve özgürlüğe ortam sağlayacak adil bir ortak hayat düşüncesi Anadolu'da her zaman kabul görmüştür. Tarihinde pek çok örnekleri görüldüğü gibi Anadolu'da adaletsizliğe ve haksızlığa karşı güçlü itirazlar doğmuştur. Anadolu halkı neredeyse her zaman haksızlığa ya da adaletsizliğe uğrayanın yanında yer almıştır ve almaktadır. Anadolu'da yaşayanlara vicdan ve gönül önderliği yapmış bilgilerde adalet ve hakkaniyet anlayışı, farklı anlam ve içeriklerde olmakla birlikte, daima var olduğunu görmek mümkündür.

Anadolu'da varlık bulmuş uygarlıkların en temel değerlerinden biri; farklı dünya görüşü, inanç ve etnik kökenlere mensup insanların tüm farklılıklarına rağmen binlerce yıldır birarada uyum içinde yaşayabilmelerini sağlayan, vicdanların sözcüsü adalet ve hakkaniyettir.

Adalet ve hakkaniyet Anadolu'da, sadece devletlerin, yönetenlerin bir özelliği olmasından çok Anadolu insanının gönlünde, vicdanında ve inancında yer bulmaktadır. Bu özelliğiyle Anadolu, yeni insanlık anlayışının, barışın ve dengenin temel öğelerinden birisi olan adalet ve hakkaniyet değerini geçmişten geleceğe taşıyabilecek öz niteliğe ve duyarlılığa sahiptir.

8. ÖZGÜRLÜK ve BAĞIMSIZLIK

'Özgürlük' ve 'bağımsızlık' Anadolu'nun binlerce yıldan bu yana zorlu çabalar ve deneyimler sonucu damıttığı, büyük bedeller ödeyerek en son yüz yıl önce artık tartışılmayacak berraklıkta ortaya çıkardığı ve sahiplendiği önemli 'ikiz' değeri ve hakkıdır. Bu ikiz değeri hak ederken sadece kendi için mücadele etmekle kalmamış, özgürlük ve bağımsızlık arayışı ve anlayışıyla diğer uluslara da örnek olmuştur.

Sözlükler özgürlüğü "insanın her tür dış etkiden bağımsız olarak kendi iradesine, kendi düşüncesine göre karar vermesi durumu ya da herhangi bir koşulla sınırlanmama, zorlamaya, kısıtlamaya bağlı olmaksızın düşünme, davranma durumu" olarak açıklar. Binlerce yıldır tartışıldığı halde pek çok insani değer ya da soyut felsefi kavram gibi özgürlüğün de üzerinde uzlaşmış bir tanımı henüz bulunmamaktadır. Pek çok insan, filozof, felsefe akımı farklı yaklaşımlarla, farklı biçimlerde tanımlamaya çalışsa da özgürlük tanımlarının neredeyse hepsini birbirine bağlayan, buluşturan ortak noktası; insan, insan bilinci, bilgisi, farkındalığı, iradesi ve eylemleridir.

Özgürlük insanın yapısal bir özelliğidir. Bu nedenle özgürlük genellikle bireysel perspektiften tanımlanır. Toplumsal karşılığı bu tercih ve nitelikteki bireylerden oluşan, iş birliği ve iş bölümünü hayata geçirebilen, eşitlikçi, kendini yönetme yeterliğine sahip örgütlenmiş bir toplum yapısı olarak düşünülebilir. Bu anlamda 'bağımsızlık' da toplumsal alanda, bir egemenlik konusu olarak, bir millet veya devletin, kendi vatandaşları veya nüfusu tarafından özgürce, bu hakkın başkaca hiçbir gücün elinde olmadan, yönetilebilmesi şeklinde tanımlanır. Nitekim bireysel boyuta dair bağımsızlığı da insanın her türlü bağ ve bağımlılıktan kaynaklanan etkilerin ötesine geçerek kendi kendini yönetebilir hale gelmesi olarak tanımlanabilir.

İnsanlık Güneşi
Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
Derneği

İnsanın bilinci, farkındalığı ve ilişkileri geliştikçe özgürlüğün anlamı da derinleşecek ya da gelişecektir. Bunun için özgürlüğün bir tercih olduğunu iddia edenler olsa da aslında temel bir varlık niteliği olarak düşünmek daha uygun olabilir. İnsan varlığının kendini bir bütün olarak ifade etmesini gölgeleyen her türlü iç ve dış etkenlerden bağımsızlaşarak gerçek potansiyeline ve yeni olana alan açmak olarak düşünülebilir. Bu bağlamda insanın temel niteliği, özü olarak kabul edilebilir.

Elbette özgürlüğün müdahale olmadan, engellenmeden eylemde bulunma ve kişinin kendi bedeni, zihni üzerinde egemenlik hakkı olduğunu kabul eden bir (içsel) özgürlük alanı olduğu gibi, bireyin seçimlerini yapabilmesi, kendi iradesini gerçekleştirebilmesini gösteren (dışsal) özgürlük alanı olduğu da kabul edilebilir. Ancak bireysel ve toplumsal özgürlük bu iki alanın uyum ve dengesinde yatmaktadır. İnsan toplumsal bir varlıktır. İnsan doğası, birbiriyle uyum içinde yaşayabilmeyi zorunlu kılar. Bu nedenle sahip olduğu hakların da uyumlu olmasını gerektirir. Bunun güvencesi yasadır. İnsanların bir arada yaşama, dayanışma, iş birliği ve iş bölümü ihtiyacıyla birlikte toplum sözleşmesine dayanan bir toplum olarak örgütlenmesiyle birey de 'sınırsız' sayılabilecek 'doğal özgürlüğünün' bazı unsurlarından feragat ederek bunun yerine 'medeni özgürlüğünü' kazanır. Bu aynı zamanda temelinde özgür ve bağımsız olan bireyin 'karşılıklı bağlılık' tercihinin özgür seçimidir. Bu 'benim' özgürlüğümde 'hepimizin' özgürlüğüne geçişe imkân sağlar, alan açar, yol aldırır. Böylece bu yasa, bir topluluğu 'toplum' haline getirir. Bağımsızlık mücadelesiyle Anadolu'nun yakın zaman önce başardığı özgürlük ve bağımsızlık budur.

Bu kadim topraklarda yaşanan zorluk, sıkıntı, karmaşa gibi görünen olayları, olumlu olumsuz demeden tüm deneyimleri bağrında eriterek damıtılan Anadolu'nun özgürleşmesinin felsefi ve anlam altyapısı binlerce yıldır bu kültürü yoğuran filozoflar, bilgiler tarafından işlenmiştir. Özgür olmayan bir yaşamın yaşamaya değer olamayacağı yaklaşımıyla dünyanın ilk demokratik birliğini kuran ve esir alınmaya çalışılan Anadolu'lu Likyalıların topluca kendilerini yok etmeleri, Sinoplu Diyojen'in onun gelişimini engelleyen 'sahip' olunanlardan feragat etme yaklaşımı, Anadolu'da farklı zaman ve ortamlarda ortaya çıkan özgürlük isyanları ve nihayet dünyanın en haklı ve zorlu özgürlük çabası olan kurtuluş mücadelesi ve sonrasında her alandaki özgürleşme çabaları Anadolu'nun özgürlük ve bağımsızlık ruhuna, mayasına dair önemli örneklerdir. Bu potansiyelin hayata geçmesinde "...ulusun vicdanından ve geleceğinde sezdiğim büyük gelişme yeteneğini..." gördüğünü söyleyen ve bu mayadan beslenen önderi "benim karakterim özgürlük ve bağımsızlıktır" diyerek Anadolu'nun akli ve kalbi üzerindeki engelleri kaldırmış, egemenliği halkın iradesine bırakarak özgürlüğünü ve bağımsızlığını tescil etmiştir. Bu aynı zamanda 'Anadolu bilgeliğinin' bir dışavurumudur. "Fikri, vicdani, irfanı hür" bireylerin ortaya çıkmasını sağlayacak verimli bir zeminin bir başka ifadesidir. Böylece Anadolu gerçek özgürlüğün hayat bulabileceği bir alan haline gelmiştir ve bu çabayı sürdürmektedir.

Bir bireyin hayatını örnek alarak ifade edersek; Anadolu, kendi öz varlığının, değerlerinin farkına varmış ve kendini gerçekleştirmektedir. Anadolu'nun şimdiki görevi ise 'kendini aşma' sürecini de başarıyla yerine getirmesi ve kendinde var olan evrensel değerleri harekete geçirerek insanlık ailesine örnek olmasıdır.

İnsanlık Güneşi
Vakfı

Bilgelik Güneşi
Derneği

ANADOLU'NUN BİLGELİĞİ

Anadolu, insanın gerçeğinin yeryüzünde hayat bulabilmesine en yakın ve yetkin konumdur. Evrensel dil, evrensel ilkeler, yasalar bu coğrafyada hep kabul görmüştür. *“Anadolu uygarlığının gelişiminde sapsular olmamıştır. Taşla, toprakla başlayan bu gelişim madenleri de aşarak ‘bilgelige’, doğanın dışına taşarak soyut bir düşünce evreninin varlık ortamına ulaştı.”* ⁽²⁹⁾ *“Anadolu halkının... uygarlık geçmişi nedeniyle onda tarihin derinliklerinden gelen bir ‘bilinç birikimi’ vardır. Halkımızdaki o şaşırtıcı olgunluk ve ‘bilgelik’ güçlükler karşısındaki yetenek ve esneklik hep bundandır.”* ⁽³⁰⁾. Gerçeğin değerinin gittikçe silikleştiği günümüz dünyasında, tüm insanlığı ‘aile’ gibi gören Anadolu ve bilgeliği onun sesini duyurabilecek güç ve yeterliliktedir.

Yeryüzünde her coğrafya bilgeye yurtluk yapamaz. Bunun bir nedeni; bilge'nin yurdu olmaz, o gerçeğin yolcusudur. O hiçbir coğrafyayla, kültürle, inançla, zamanla sınırlandırılmaz. İnsanlık hazinesidir. Bir diğer nedeni de her coğrafya bilgenin kendini açmasına, yeşermesine uygun iklimi sağlayamaz. Bazı coğrafyalar bilgenin gelişine binlerce yıl hazırlanmış, bir anlamda davet çıkarma yeterliğini kazanmıştır. İşte Anadolu pek çok uygarlığa, kültüre, inanca ev sahipliği yaptığı gibi, bu ve başka kültürlerin bilgelerine de yurt olmuştur. Başka coğrafyalarda doğmuş olsa da pek çok filozofun, bilgenin, yol göstericinin yolu bu coğrafyaya düşmüş, sözü, öğretisi bu kültür içinde hayat bulabilmiştir. Anadolu bilgeliğe, bilgenin özünü, sözünü, ışığını ortaya çıkarabilmesine en uygun iklimi sağlayabilen az sayıdaki coğrafyalardan biri olmuştur. Bunun doğal sonucu olarak da bilgeliğin tüm renkleri, tatları, kokuları, sesleri, nefesleri, ruhu, bu coğrafyanın dağına, taşına, kültürüne, insanına sinmiştir.

Bilinen veya isimsiz, Anadolu'yu fiilen yurt edinen ya da sözleriyle, fikirleriyle konuk olan ozanlar, filozoflar, bilgiler bazı zamanlar açık, bazı zamanlar örtülü, farklı biçimlerde ifade etseler de; öğretilerinde, eserlerinde özünde birliği, barışı, özgürlüğü, sevgiyi, hoşgörüyü, umudu, insan'ın aslını, değerlerini hatırlatmışlar, beşeri insana, insanı bilince, bilinci gerçeğe, davet etmişlerdir. ^(f) Gerçeğin özünü keşfetme yolunu açan bütünsel bir dünya görüşü ve hayalini vermişlerdir. Bunu yaparken hem akla hem gönüle hitap etmişler, gerçeğin ışığını görünür kılmışlardır. Kimi sazıyla, türküsüyle, kimi sözüyle, şiiriyle, kimi mizahıyla, kimi eylemleriyle.

Pek çok bilgenin öğretileri, söylemleri, eserleri Anadolu'da hayat bulabilmiş, vücuda gelebilmiştir. Anadolu bilgeliğin bereketli toprağı olmuş, bilgiler de bu bereketi besleyerek Anadolu'yu olgunlaştırmıştır. Hangi dönemde yol gösteren, esneklik, tahammül ve uyum sağlamaya yarayan değerlere ihtiyaç varsa onun ortaya çıkmasında etkili olmuşlardır. Anadolu insanı da bu bereketli tohumları aklında, kalbinde saklamayı, atasözleriyle, efsaneleriyle, masallarıyla, deyişleriyle, türkülerıyla, hayat içindeki tutumlarıyla, davranışlarıyla kuşaklar boyunca aktarabilmeyi başarmıştır. Gerçeğe ‘suret’ kazandırmıştır. Anadolu bilgeliği çeşitli nedenlerle kendisine sırt dönmüş ya da üstü örtülmüş gibi görünebilir. Oysa binlerce yıl içinde sentezlenip damıtılmış Anadolu'nun bilgelik hazinesi; şimdi yeniden keşfediliyor, hak ettiği değeri ortaya çıkıyor, uzak geçmişte kalmış gibi görünen özü hatırlanıyor ve yaşam deneyimine dönüşüyor. Bu bilgelik hazinesi bize, dünyayı ve insanın anlamını yeniden idrak etme ve yorumlama sorumluluğunu ve artık bunun zamanının geldiğini hatırlatıyor.

(f) ...

Üç beş değil bir olalım, Bir yolunda bir olalım, Gönüllere yar olalım, Gelin canlar bir olalım.
Yanacaksak sevda ile, Can-ı canan evla ile, Yar yaratan Mevla ile, Gelin canlar bir olalım.
Yunus EMRE

İnsanlık Güneşi
Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi
Derneği

SONUÇ

“Dünyanın bazı dönemleri gerçekten zor dönemlerdir. Bu dönemlerde insanlık büyük kararlar verir ve kendi iradesini kullanmaya karar verir ... Asıl önemli olan insanlığın kendi iradesiyle kendine gerekeni seçebilmesidir. Bu toplu seçimler de tıpkı bireysel seçimler gibidir. İnsanlık bu seçimlerde farkına varmasa da bir bütün olarak düşünür ve karar verir.” ⁽³¹⁾

“İnsanlık artık yeni bir dönemin eşiğine gelmiştir. Bu dönem insanın kendini bilme, kendi olma ve olduğu kadarıyla gerçekleştirme dönemidir. Bu dönem yeni bir öğretiyi, yeni kuralları, normları veya şartlanmışlıkları ortaya koyacak bir dönem değildir. Tam tersine içsel özgürlüklerini en fazla algılayacakları dönemdir.” ⁽³²⁾

Dünyada “Bugün karşı karşıya kaldığımız ve bütün çıplaklığı ile ortada olan gerçek şudur; istesek de istemesek de ötekini, kendisi olarak, olduğu gibi kabul etmek durumundayız. Artık ne ideolojiler, ne din ne mezhepler ne de etnik kaygılar tek başına insanları kategorize etmeye ve birbirinden ayırarak sınıflamaya yetmemektedir.” ⁽³³⁾ Anadolu sosyal yapısıyla, kültürüyle bu yeni anlayışın örneği olabilecek konum ve niteliktedir. Yaklaşık 12,000 senedir çok sayıda uygarlığa evsahipliği yapmış olan Anadolu, dünü ve bugünüyle insanlık tarihine uygarlık önerileri sunarak yön vermiş, çok kültürlülüğünden akılcıca faydalanmış, kültür zengini bir “bütünlüğün” adı olmuştur. Özgün Anadolu kültürü, yerel ve bölgesel nitelikleri olduğu kadar evrensel nitelikleri de bünyesinde barındırır. Yerel ve evrenseli bağdaştırma özelliğiyle de uygarlığın öncüsü, beşiği ve hafızasıdır. Neşenin, özlemin, acının, sanata ve bilgelige, değerlerin hayata, tüm çelişkilerin uyuma dönüştürüldüğü bir simya coğrafyasıdır Anadolu.

Anadolu çok yoğrulmuştur ve yorulmuştur ama artık olgundur. İnsanlığı bekleyen ve yakın ufukta görünen büyük dönüşümde üstleneceği görevler için, tüm yorgunluğa değer olduğu görülecektir. İnanç biçimleri, ideolojiler, yaklaşımlar, insanlığın ilerlemesine ve gelişimine artık hizmet edemiyor. İnsanlığın mevcut anlayışlar çerçevesinde içine girdiği kısır döngüden, nafile çabalardan bir türlü çıkış yolu bulamıyor. Anadolu sahip olduğu bu zengin birikimiyle, insanlığın çıkış yolunu bulmasına; yeni değerleri, değerlerin insana en uygun anlamlarını keşfetmesine öncülük edecek deneyime sahiptir. Anadolu insanlığa umut ve insanlığın umudu olmaya en güçlü adaydır. Bu coğrafyanın kültürü ve bilgeliği, pek çok inancın, düşüncenin, ideolojinin kutuplaştırdığı, parçalara ayırdığı “insan” anlayışının yine bütünsel anlamına ulaşması için özüne dönüş yolunu aydınlatacak kudrete ve yetkinliğe sahiptir. Anadolu gelen bu doğumun son sancılarını çekmektedir. Tüm yaşadıklarını, zorlu deneyimlerini bu doğumu gerçekleştirebilmek için yaşamış gibidir. Tüm dünyaya yepyeni anlamlar, değerler, yeni insanlık anlayışı sunabilecek geçmişe, birikime ve potansiyele sahiptir. Elbette bunun için gerekli olan şartları yerine getirdiğinde bu potansiyeli gerçeğe dönüştürebilecektir.

“Anadolu halkı bilinçli, bilinçsiz insanlık destanını bütün serüvenleriyle yaşamış (...) uyandırdığı gün, dünya halklarına söyleyeceği çok şeyleri olacak.” ⁽³⁴⁾

Dünyanın büyük bir dönüşümden geçtiği şu aşamada, Anadolu kendi öz değerlerinin ve deneyimlerinin yeni bir sentezi ile bir ‘manifesto’ olarak yine tarih sahnesindeki yerini alacak ve insanlığa öncülük edecek öneme, konuma ve olanağa sahiptir.

DİPNOT: ‘Anadolu Evrensel Yüzü’ yazısı İnsanlık Güneşi Vakfı ve Bilgelik Güneşi Derneği’nin 2017 – 2020 yılları arasında birlikte yürüttüğü ‘Anadolu Evrensel Yüzü Projesi’nin ürünüdür. ‘Anadolu Manifestosu’ niteliğinde olan bu yazı, proje kapsamında geniş bir kadroyla ve ortak akılla hazırlanan, ‘Anadolu’nun Bağ Oluşturan ve Birleştiren Değerleri’ çalışmasıyla ilgili ve bağlantılıdır.

19 Mayıs 2020

İnsanlık Güneşi Vakfı - Bilgelik Güneşi Derneği, Ankara

İnsanlık Güneşi Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi Derneği

KAYNAKÇA

1. **Halikarnas Balıkcısı**, *Anadolu Efsaneleri önsözünden*, 1983
2. **Kevser Taşdöner**, *Eski çağda Anadolu'nun siyasi ve demografik yapısını değiştiren kitlesel göçler*, *Çanakkale araştırmaları Türk yıllığı, Yıl 10, Güz 2012, Sayı: 13, S.85-103*
3. **İsmet Zeki Eyüboğlu**, *Anadolu Uygarlığı, Der Yayınları, İstanbul, 1991, S. 11*
4. **Sabahattin Eyüboğlu**, *Mavi ve Kara, İş Bankası Kültür Yayınları, 9. Basım, 2018, S.1*
5. **Mehmet Yazıcı**, *Değerler ve sosyal yaşamda değerlerin yeri*, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, C.24, Sayı:1, S.219*
6. **Onur Bilge Kula**, *Anadolu'da Çoğulculuk ve Tolerans, İş Bankası yayınları, 2015, S.18*
7. **İskender Ohri**, *Anadolu'nun Öyküsü, Bilgi yayınları, 2006, S.193*
8. **Christian Marek**, *'Antik Dönemde Küçük Asya Tarihi'nden aktaran; Onur Bilge Kula*, *Avrupa(İlilk) Nedir Türkiye Ne Kadar Avrupalıdır, İş Bankası Yayınları, Mayıs 2015, S.4*
9. **Murat Tanrıku**, *Türkiye Coğrafyasında Genel Kültür, Alt Kültür ve Mozaik Kültür, TÜCAUM VIII. Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 2015, S.473-480*
10. **Sencer Şahin**, *'Tarihi açıdan Anadolu ve Türk kimliği'nden aktaran; Onur Bilge Kula*, *Avrupa(İlilk) Nedir Türkiye Ne Kadar Avrupalıdır, İş Bankası Yayınları, Mayıs 2015, S.4*
11. **Christian Marek**, *'Antik Dönemde Küçük Asya Tarihi'nden aktaran; Onur Bilge Kula*, *Avrupa(İlilk) Nedir Türkiye Ne Kadar Avrupalıdır, İş Bankası Yayınları, Mayıs 2015, S.28*
12. **İskender Ohri**, *Anadolu'nun Öyküsü, Bilgi yayınevi, 2006, S.193*
13. **Aydın Yaka**, *Cumhuriyet Kendi Değerlerini Yaratamadı, www.aydinyaka.com*
14. **Mehmet Karaca**, *Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 2012, S.229*
15. **Aysen Ataseven, Çağla Bakış**, *Türkiye'de Sosyal Uyum Araştırması, İstanbul Politikalar Merkezi, 2018, S. 6, 56*
16. **Onur Bilge Kula**, *Anadolu'da Çoğulculuk ve Tolerans, İş Bankası yayınları, 2015, S. 585*
17. **İsmet Zeki Eyüboğlu**, *Anadolu Uygarlığı, Der Yayınları, İstanbul, 1991, S. 38*
18. **Mehmet Karaca**, *A.g.e., S. 233*
19. **Mehmet Karaca**, *A.g.e., S.235*
20. **Mehmet Yazıcı**, *Yrd. Doç. Dr., Değerler ve Toplumsal yapıda Değerlerin Yeri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, C.24, Sayı 1, S. 214*
21. **Joseph Fichter**, *Sosyoloji Nedir, 2006, S. 175*
22. **Mehmet Yazıcı**, *Yrd. Doç. Dr., Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, Sayı:24, S. 209-223*
23. **Mehmet Yazıcı**, *Yrd. Doç. Dr., A.g.e.*
24. **Mustafa Aydın**, *Doç. Dr., Değerler, İşlevleri ve Ahlak, Eğitim-Bir-Sen Dergisi, 2011, Sayı 19, S.42*
25. **Arif Korkmaz**, *Değerler Sosyolojisi, Toplum Bilimleri Dergisi, Temmuz-Aralık 2013, S. 51-78*
26. **İsmet Zeki Eyüboğlu**, *Anadolu Uygarlığı, Der Yayınları, İstanbul, 1991, S. 12*
27. **Yalçın Koç**, *Prof. Dr., Anadolu Mayası, Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008, S.34*
28. **Yalçın Koç**, *A.g.e., S.14, 31*
29. **İsmet Zeki Eyüboğlu**, *A.g.e, S.39*
30. **İskender Ohri**, *A.g.e., S.187*
31. **İnsanlık Güneşi Vakfı**, *Arınmış Varlık İnsan, Yayınlanmamış kitap, 1988, S. 35*
32. **İnsanlık Güneşi Vakfı**, *A.g.e., S. 65*
33. **Mehmet Karaca**, *A.g.e., S. 233*
34. **Sabahattin Eyüboğlu**, *Mavi ve Kara, T. İş Bankası Kültür Yayınları, 9. Basım, 2018, S.11*

İnsanlık Güneşi Vakfı

ANADOLU'nun EVRENSEL YÜZÜ

Bilgelik Güneşi Derneği

OKUMA LİSTESİ

1. *Anadolu Arkeolojisi, Veli Sevin*
2. *Anadolu Bilgeleri, İsmail Kaygusuz*
3. *Anadolu Efsaneleri, Halikarnas Balıkcısı*
4. *Anadolu Efsaneleri, Yalvaç Ural*
5. *Anadolu İhtilali, Sabahattin Selek*
6. *Anadolu İnançları, İsmet Zeki Eyüboğlu*
7. *Anadolu Kültür Tarihi, Ekrem Akurgal*
8. *Anadolu Kültürü Üzerine Makaleler, Hilmi Ziya Ülken*
9. *Anadolu Mayası, Yalçın Koç*
10. *Anadolu Prototürkleri, Kazım Mirşan*
11. *Anadolu Tanrıları, Halikarnas Balıkcısı*
12. *Anadolu Uygarlığı, İsmet Zeki Eyüboğlu*
13. *Anadolu Uygarlıkları, Ekrem Akurgal*
14. *Anadolu'da Çoğulculuk ve Tolerans, Onur Bilge Kula*
15. *Anadolu'nun Eski Yerleşim Yerleri 1-2, Celal Tuna*
16. *Anadolu'nun Öyküsü, İskender Ohri*
17. *Anadolu'nun Ruhu, Mahmud Erol Kılıç*
18. *Anadolu'nun Sesi, Halikarnas Balıkcısı*
19. *Anadolu'nun Sözü, Ali Canip Olgunlu*
20. *Anadolu'nun Umudu: Aydınlık, Öner Yağcı*
21. *Avrupa'nın Anası Anadolu, Helmut Uhlig*
22. *Avrupa (ılılık) Nedir, Türkiye Ne kadar Avrupalıdır, Onur Bilge Kula*
23. *Büyük Değişimin Eşiğinde Anadolu Misyonu, Ergün Arıkdal*
24. *Coğrafya- Anadolu (Kitap: XII, XIII, XIV), Strabon*
25. *Felsefenin Beşiği Anadolu, Derman Bayladı*
26. *İnsan Sevgi Anadolu, Zeki Büyüktanır*
27. *Kara Atena, Martin Bernal*
28. *Mavi ve Kara, Sabahattin Eyüboğlu*
29. *Merhaba Anadolu, Halikarnas Balıkcısı*
30. *Mysia ve Işık İnsanları, Sefa Taşkın*
31. *Ön Türk Uygarlığı, Haluk Tarcan*
32. *Şehirden Şehire Anadolu, Mehmet Önder*
33. *Tanrıların Vatanı Anadolu, C. W. Ceram*
34. *Taş Çağından Osmanlıya Anadolu, Erhan Akyıldız*
35. *Uygarlıklar Kavşağı Anadolu, Derman Bayladı*